

7. OOSTENDSE LOKALE PERS IN OORLOGSTIJD

“ Die Gedanken sind frei ! “ (Partizanenlied van de Duitse antifascisten)

Iedere stad van enige betekenis heeft steeds ernaar gestreefd te kunnen beschikken over eigen plaatselijke persorganen, ook al was dit in financieel opzicht doorgaans niet zo evident (men ging er in elk geval niet rijk van worden). Maar redactioneel en inhoudelijk was dit zeker geen probleem want er waren wel altijd voldoende pennenridders die het vak beheersten, en stof voor artikels en reportages ontbrak al evenmin. Voor de historicus en de heemkundige zijn die bladen bijzonder interessant omdat zij een lokale perceptie weergeven van de dagelijkse werkelijkheid zoals die wordt ervaren in een plaatselijke gemeenschap. Vandaar dan ook een bijzondere aandacht en dit apart hoofdstuk over de Oostendse lokale pers tijdens de bezetting, en dit onmiddellijk in aansluiting met het voorgaande hoofdstuk over de landelijke pers.

De Oostendse pers tijdens het interbellum

In de periode van de “Belle époque” was de Oostendse pers gekenmerkt door een hevige en bestendige strijd tussen de katholieke bladen (“De Zeewacht” en “Le Courrier d’Ostende / Le Littoral”, uitgegeven door drukkerij Elleboudt, evenals “De Duinengalm”, uitgegeven door de familie Smissaert) en hun liberale concurrenten (“L’Echo d’Ostende” en “Le Carillon”). De Eerste Wereldoorlog en de bezetting 1914-18 bracht hierin wel enige verandering. Reeds in oktober 1914 werd iedere vorm van publicatie stopgezet. Dat lag niet zozeer aan de bezetter die immers wel graag wilde dat persactiviteiten werden hervat en voortgezet ... doch uiteraard dan wel via een gewillige en meegaande pers, of, met andere woorden, een collaboratiepers. Doch dat liep in Oostende niet van een leien dakje. Op 25 mei 1915 werden de uitgevers van “De Zeewacht” en van “L’Echo d’Ostende” uitdrukkelijk ertoe aangemaand om terug over te gaan tot publicatie. Daar dit censuur betekende, weigerden zij hierop in te gaan, wat hen een celstraf van een paar maanden opleverde. Dit feit is wel belangrijk voor een goed begrip van wat er nadien tijdens de Tweede Wereldoorlog is gebeurd. In Oostende werden er aldus enkel Duitse kranten verkocht (vooral de “Kölnische Volkszeitung”) evenals enkele nationale collaboratiekranten. Opmerkelijk is dat toen reeds een sluikkrantje opdook in Oostende (in navolging van de clandestiene “La Libre Belgique”), namelijk “Les Feuilles Secrètes”, uitgegeven en verspreid door een groepje liberalen onder leiding van een zekere Monsieur Daveluy.

In januari 1919 verschenen er voor het eerst opnieuw Oostendse bladen, met name, zoals voorheen, de twee liberale bladen “Le Carillon” en “L’Echo d’Ostende” evenals “De Zeewacht” en “De Duinengalm”. Opmerkelijke nieuwkomer was de socialistische “De Noordstar”. De liberalen deden ook een poging om een Nederlandstalig “Het Weekblad” op te starten in oktober 1919, doch dat werd een mislukking, kennelijk omdat de plaatselijke markt al min of meer oververzadigd was. In september 1928 ontstond de nv “Imprimerie Unitas”, een fusie van drukkerij Elleboudt met de liberale drukkerij Bouchery, een totaal nieuw gegeven in het lokaal perswereldje en blijkbaar een gevolg van het afkalven van het liberaal en Franstalig perssegment, met anderzijds een democratisering van de pers, o.a. door het verdwijnen van het analfabetisme in de arbeidersklasse.

De Franstalige liberale pers gaf zich echter niet zo vlug gewonnen en zou overigens nog tot lang na de Tweede Wereldoorlog hardnekkige achterhoedegevechten leveren. De beide liberale kranten zaten immers stevig verankerd in de Oostendse burgerij. Dit bracht Alphonse Elleboudt ertoe, een

tegenzet te proberen via het heropstarten in 1929 van "Le Littoral", een krantentitel waarover hij nog steeds kon beschikken. Dit blad werd in 1939 "Le Journal d'Ostende et du Littoral", blijkbaar in een poging om het lezerspubliek te verbreden over gans de kust. Om dezelfde reden noemde het blad zich niet katholiek maar "hebdomadaire neutre et indépendant", maar niettemin bleek wel enige sympathie voor de rechtsradicale katholiek Léon Degrelle en zijn Rex-partij (die later zou overstappen in de collaboratie). Intussen had een neef van Alphonse Elleboudt, namelijk Maurice Elleboudt, een Franstalig katholiek weekblad opgericht "Le Phare d'Ostende et de la Côte", maar dit blad kwam moeilijk van de grond en verscheen vanaf december 1937 nog slechts om de veertien dagen.

Van hun kant deden de liberalen in 1924 opnieuw een poging om met een Nederlandstalig weekblad van wal te gaan, met name "De Vrijheid", in 1933 omgedoopt tot "Gazet van Oostende" (gedrukt op de persen van "Le Carillon"). Een andere liberaal, Prosper ("Pros") Vandenberghe, was in 1933 de oprichter van "Het Visscherijblad", een vakblad voor de zeevisserij dat evenwel al spoedig veel belangstelling had voor streeknieuws. Daar "Pros" binnen de liberale familie een "buitenbeentje" was (en later onvermijdelijk ook een "dissident"), zou die lokale berichtgeving weldra een nogal persoonlijk "Pros"-tintje krijgen.

Ook de socialisten probeerden hun draai te vinden. In 1934 werd "De Noordstar" opgenomen in het nationaal BWP-weekblad "Voor Allen". Dit werd een spreekbuis voor plaatselijke socialistische Oostendse politici zoals Jules Peurquaet en Henri Edebau.

Het lokaal perslandschap aan de vooravond van W.O.2

Aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog zag het Oostends perslandschap er aldus heel anders uit dan aan de vooravond van W.O.1. Dit weerspiegelde zich niet alleen in de titels maar ook in de oplagen. "De Zeewacht" bereikte in de jaren dertig een oplage van ca. 14.000 exemplaren, wat toen voor een lokaal blad zeer veel was. Het andere Nederlandstalig katholiek weekblad "De Duinengalm" (onder redactie van Aimé Smisjaert en zijn zoon Henri) vond hierbij wel nog voldoende ruimte voor een oplage van ongeveer 3.500 exemplaren. "De Noordstar" bereikte in 1932 een oplage van 5.500 exemplaren, wat toen voor een socialistisch blad lang niet slecht was. Wat de liberale bladen betreft, mag worden aangenomen dat hun oplage al enige tijd flink op zijn "retour" was.

De mobilisatie (1938/39) bracht de pers overal in moeilijkheden. Journalisten, drukkers, personeelsleden werden onder de wapens geroepen. De Belgische neutraliteitspolitiek zorgde daarenboven voor redactionele en inhoudelijk problemen. Door de regering werd overgegaan tot het oprichten van een "Ministerie van Nationale Voorlichting", onder leiding van Arthur Wauters, directeur van "Le Peuple", die aanvankelijk geen censuur wou invoeren maar onder Duitse druk al vlug in die richting werd gedwongen. Uiteindelijk leidde dit zelfs tot een verschijningsverbod voor het weekblad "Pourquoi pas?" en voor de communistische kranten "Le Drapeau Rouge" en "La Voix du Peuple".

Lokale pers tijdens de bezetting

Reeds op 10 mei 1940 werd "L'Echo d'Ostende" stilgelegd, hierin de daaropvolgende dagen gevolgd door al de andere weekbladen. Sedert 19 mei verscheen er trouwens geen enkele Belgische krant meer. Veel uitgevers en journalisten waren gevlucht naar Frankrijk, hiertoe aangezet door de "Algemene Belgische Persbond", in de ijdele hoop vanuit onbezet gebied de persactiviteiten te kunnen voortzetten (zoals tijdens W.O.1).

De Duitse bezettende overheid had er alle belang bij om tot een werkhervatting te komen in de persmiddens. Reeds op 14 juni 1940 werd een "Verordnung" uitgevaardigd waarbij aan alle bladen vergunning werd gegeven om opnieuw te verschijnen, nochtans met uitzondering van de Franstalige dag- en weekbladen in Vlaanderen (voor Oostende niet onbelangrijk!), en dit in het kader van de "Flamenpolitik", dus iets in dezelfde aard als de vervroegde vrijlating van Vlaamse krijgsgevangenen. Vanzelfsprekend was dit geen vrije pers, maar een pers volledig onder controle van de Propaganda-Abteilung" (P.A.), die was ingedeeld in acht afdelingen: propaganda, pers, cultuur, letterkunde, film, radio, "Volkstum" en administratie. De werking van de P.A. werd doorkruist door bemoeienissen van de "SS-Germanische Leitstelle" die via financiële steun bepaalde persorganen poogde in te palmen voor de toekomstige SS-Staat, en van de "Abteilung III" van Gestapo-S.D., die zorgvuldig de gedragingen van journalisten in het oog hield en tevens jacht maakte op sluikpers.

Zoals aangestipt in een vorige aflevering van deze studie, was de bereidheid tot collaboratie in de pers om diverse redenen betrekkelijk groot. Dit was echter niet in dergelijke mate het geval in de Oostendse lokale pers (hierbij aanknopend bij een gelijkaardige houding in 1914/18, zij het thans wel heel wat bedachtzamer en voorzichtiger).

"De Duinengalm", uitgegeven door de familie Smisjaert, verscheen opnieuw op 21 juni 1940. In een editoriaal werd aangekondigd dat het de bedoeling was "om alle inlichtingen zoo objectief en zoo waarheidsgetrouw als het kan weer te geven", of, met andere woorden, in de mate van het mogelijke zonder censuur. Dit bleek al vlug onhoudbaar te zijn, met als gevolg reeds op 9 augustus 1940 een verschijningsverbod dat echter in november 1940 weer werd opgeheven. Hierop veranderde het weekblad enigszins van toon en werd noodgedwongen een zeer gematigde voorstander van de "Nieuwe Orde", wat werd verwoord als volgt: "Aan den oorlog die op 10 mei over ons land uitbarstte hebben de meeste van ons droeve herinneringen. Laat ze hen diep in eigen hart geborgen houden om ze zoo gauw mogelijk uit te wasschen met het nieuwe licht van de te komen nieuwe tijden". Aldus moest lippendienst bewezen worden aan de bezetter. Maar toen dit onaanvaardbare proporties dreigde aan te nemen, hadden de uitgevers er al vlug schoon genoeg van en besloten zij op 5 juni 1942 het blad stil te leggen.

"De Zeewacht" zat insgelijks in een moeilijk parket. In een editoriaal op 6 juli 1940 werd een poging gedaan om de kool en de geit te sparen door in omzwachtelde bewoordingen een eindje mee te gaan in de nazi-ideologie. Die merkwaardige hersenkronkel luidde als volgt: "Genotzucht is de leuze geweest van allen, en mangel aan tucht was overal te vinden. Mangel aan tucht, en mangel aan leiders. Een democratie in den waren zin van het woord moet worden bestuurd door verantwoordelijke leiders die één doel moeten beoogen: het welzijn van allen, en niet het welzijn van enkelingen. Er moet overal tucht heerschen. Alswanneer iedereen dat zal begrijpen, zullen de nieuwe tijden ook betere tijden zijn. Die nieuwe tijden moeten vooral het werk worden van sterke leiders die ons langs een heerlijken weg leiden, langs hinderpalen heen". In Oostende zal men allicht gezocht hebben "Papier is verduidelig...".

Terloops hierbij aangestipt: voor een goed begrip van de toenmalige toestand is het beslist noodzakelijk, telkens via het citeren van een editoriaal, inzicht te geven in de mate van bereidheid tot "medewerking" van uitgever en redactie ... en in de manier waarop zij die bereidheid tot uitdrukking wensten te brengen. Voor uitgever en journalisten was dit alleszins een evenwichtsoefening op een slappe koord, waarbij tuimelpartijen zeker niet uitgesloten waren!

Perikelen van "De Zeewacht"

Zo'n tuimelpartij kwam er voor "De Zeewacht" al zeer vlug, namelijk reeds op 2 augustus 1940 toen een verschijningsverbod werd opgelegd, spijs die voorzichtige lippendienst aan de "Nieuwe

Orde". De oorzaak hiervan was echter van externe aard en dit had alles te maken met de pogingen van de plaatselijke Rexisten om in de kustregio een vooraanstaand eigen weekblad uit te geven. Er blijken immers reeds in de jaren dertig nogal wat aanhangers van Léon Degrelle te zijn geweest in Oostende en elders aan de kust, meer bepaald in katholieke Franstalige of franskiljonse middens (dit blijkt ook uit de verspreiding van de Rex-krant "Le Pays Réel").

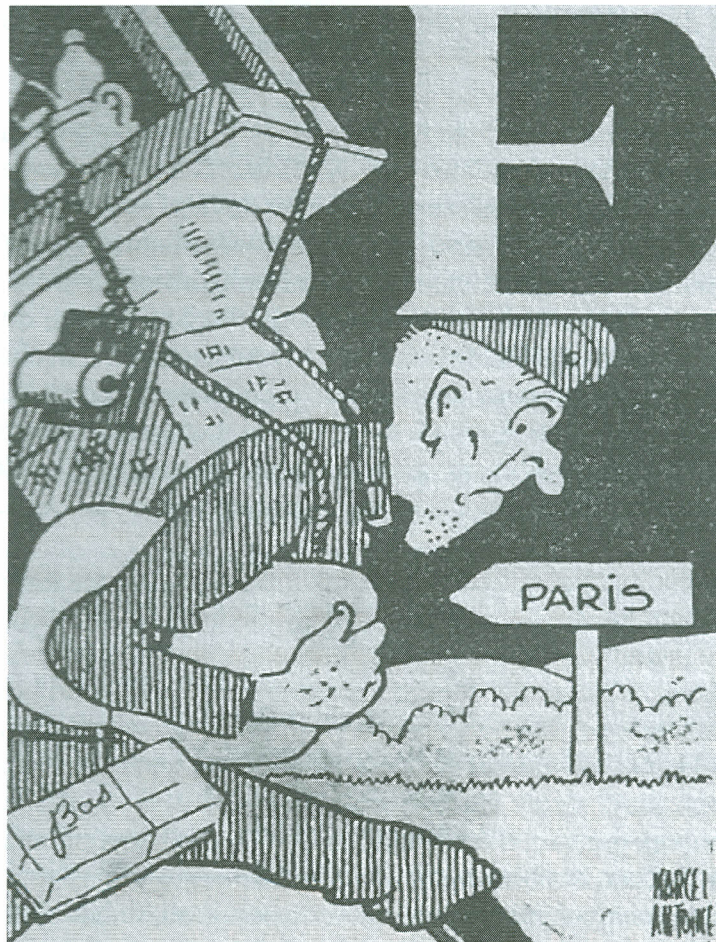
In De Panne en aan de westkust werd sedert 1921 een Franstalig weekblad uitgegeven "La Panne-Plage" dat intussen was overgenomen door Edouard Pirsch, een Rexist die contacten had met de Oostendse Rex-leider Lyon. Op een of andere manier kwam een "fusie" tot stand tussen "De Zeewacht" en "La Panne-Plage" onder een nieuwe benaming "Panne-Strand" en als "onafhankelijk weekblad voor de kust", met Pirsch als uitgever en (tot eind 1942) Eduard Lauwers als hoofdredacteur. In oktober 1941 werd de naam gewoon "Het Strand" en dit "om te beantwoorden aan de groote uitbreiding van ons blad langsheen de kuststreek". Ofschoon Zeewacht-uitgever Alphonse Elleboudt zich ging vestigen in Brugge bij zijn dochter, en daar gedurende gans de bezetting verder verbleef, was "Het Strand" in de ogen van velen in werkelijkheid een verkapte verschijningsvorm van "De Zeewacht", hetgeen achteraf nog tot lang na de bevrijding stof heeft opgeleverd voor bitsige discussies in het Oostendse perswereldje.

"Het Strand" beweerde een oplage te bereiken van 4.650 exemplaren, maar dit lijkt twijfelachtig te zijn want de Oostendenaars hadden al vlug door dat dit niet meer hun oude vertrouwde "Zeewacht" was. "Het Strand" ijverde immers "voor de Vlaamsche Zaak" en wist dit te koppelen aan uitlatingen die onomwonden een hoog nazi-gehalte bleken te bevatten. Dit blad werd hierdoor zodanig verblind dat nog op 2 september 1944 (een paar dagen vooraleer Oostende werd bevrijd door de Canadezen!) in alle ernst werd gemeld dat "het moreel der Duitse troepen uitstekend blijft"...

Een heel ander verhaal was dat van "Het Visscherijblad" van Prosper Vandenberghe, in Oostende overal bekend als "Pros". Toen het blad opnieuw verscheen op 6 juli 1940 beklemtoonde hij in zijn editoriaal dat het blad tot doel had "niet te zorgen voor persoonlijke belangen van sommige klikjes maar voor die van ons volk dat onzen steun meer dan ooit nodig heeft". In zijn typische eigen stijl trok hij vervolgens regelmatig van leer tegen de "plutocratie", een geliefkoosde kop van Jut van de Nazipropaganda (waarbij, zonder hen te noemen, eigenlijk de joden werden bedoeld). Dat viel evenwel bij zijn lezers niet in goede aarde zodat hij zich reeds medio 1941 terugtrok als hoofdredacteur. Op 3 april 1942 verscheen het laatste nummer. Na de oorlog verscheen "Het Visscherijblad" opnieuw, voortaan bijna uitsluitend als vakblad voor de zeevisserij, maar met vervolgens daarnaast ook nog "Het Nieuwsblad van de Kust" (en later voorts nog "Vandeweek", het allereerste geslaagde gratis huis-aan-huis blad aan de kust), dit alles met als enige uitgever en hoofdredacteur Prosper Vandenberghe, die overigens een belangrijk lokaal zakenimperium wist op te bouwen als zaakvoerder van bedrijven als "S.C.A.P." en "Hulp in Nood" en als directeur van de beroepsvereniging "Rederscentrale". Aldus werd hij gedurende vele jaren plaatselijk een sleutelfiguur in de pers, het bedrijfsleven en de maritieme sector.

In het Oostendse perswereldje is die fenomenale Pros bekend en berucht gebleven omwille van zijn uitbundig en gespierd scheldproza ...en vooral ook om zijn legendarische "uitschieters" (doordat hij erg impulsief schreef, zonder eerst zorgvuldig na te gaan over wie of wat hij het nu eigenlijk had), zoals wanneer het christelijk vakverbond ACV de destijds nog vrij ongewone stap zette om een vrouwelijke propagandist in dienst te nemen, met een voornaam (Chris) die inderdaad kon aanleiding geven tot enige verwarring. Wanneer deze ondernemende jongedame in één van zijn bedrijven een staking organiseerde, trok hij fulminerend alle registers open tegen "de heer Chris Roeygens" en "zijn" ontoelaatbare drijfverijen, een "geslachtsverwisseling" die in Oostende allicht de mop van het jaar werd! En toen de Deen Finn Gundelach Europees Visserijcommissaris werd, had hij het over "de Fin Gundelach", ... zodat Finland - ofschoon dan in de verste verte zelfs geen

kandidaat – door hem reeds werd binnengehaald als een nieuwe lidstaat van de toenmalige EEG! Maar er mocht al eens gelachen worden. Dit was spitsvondige “Oostendsche Revue” avant la lettre!



Aftocht van de Duitsers (uit "Ersatz", 1944)

Lokale sluikpers

In een vorige aflevering werd reeds geschetst hoe en in welke mate in Oostende sluikpers werd verspreid van “externe” herkomst, d.i. niet samengesteld en gedrukt in Oostende. Daarnaast zijn er ook ter plaatse diverse pogingen geweest om sluikblaadjes in eigen beheer op te stellen en te verspreiden. Hierna volgt een beknopt overzicht op grond van wat tot dusver nog kon opgespoord worden. Deze opsomming doet uiteraard geen aanspraak op volledigheid en al wie eventueel nog aanvullende of nieuwe informatie (of beeldmateriaal) zou hebben over de sluikpers in Oostende, gelieve zich kenbaar te maken bij de auteur of bij het bestuur van “De Plate”, waarvoor alvast bij voorbaat onze beste dank.

Een eerste bescheiden poging in die richting staat op het actief van de socialisten Jules Peurquaet en August Plovie die in september 1940 van start gingen met het sluikblaadje “Hier Uilenspiegel”, gevestigd en gedrukt in het huis van Plovie in de Rogierlaan. Het was niet meer dan een eenvoudig gestencileerd blaadje want de “uitgevers” waagden het niet hiervoor een drukker onder de arm te nemen. Het was inhoudelijk wel volledig in de geest van de “Voor Allen” waarvan Jules Peurquaet een medewerker was. De naam “Uilenspiegel” wees erop dat het hier vooral om een hekelkrantje zou gaan “om den draak te houden met den lompen bezetter”. Het was de bedoeling de mensen ertoe aan te zetten “den Duitschen bezetter zo weinig mogelijk te helpen en moed te houden”.



Een lezer van een sluikkrant wordt gefouilleerd (uit "Erzats", 1944)

Uit een heel andere hoek kwam het maandkrantje "Veritas", voor Oostende en de kust (en wellicht voor heel België) enig in zijn soort, want het verscheen tweetalig in het Frans ... en in het Duits. Het werd opgericht door een Zwitser, Paul-Alfred Auchlin, hotelbediende in Oostende en goed vertrouwd met Oostendse toestanden. Hij kende weinig of geen Nederlands (enkel een beetje Oostends) doch, ofschoon als Zwitser officieel "neutraal", besloot hij zich in dit conflict niet afzijdig te houden doch op zijn zeer oorspronkelijke manier zelf ook zijn steentje bij te dragen in de strijd tegen het nazi-regime. Zijn krantje was niet strikt tweetalig, in de zin van artikels in de beide talen, doch bevatte artikels ofwel in het Frans ofwel in het Duits (ongeveer zoals ook vandaag nog sommige kranten in het Groothertogdom Luxemburg). Alzo poogde hij zowel het moreel van de Duitsers te ondermijnen als het moreel op te krikken van Franstalige Oostendenaars en van Oostendenaars die geen Frans kenden maar misschien wel een beetje Duits verstonden. Dit was een "éénmansbedrijfje" en hij stond dan ook in voor alles, letterlijk en figuurlijk, maar hij bereikte dan toch wel een oplage van ruim 400 exemplaren (die hij dan nog zelf in alle discretie moest verspreiden). In de sluikpers was het een onwrikbare veiligheidsmaatregel dat je niet mocht in contact komen met de lezers, maar op één van zijn omzwervingen leerde hij een lezer kennen, Maurice Dumont, die hij kon in vertrouwen nemen, mede met het oog op de continuïteit van het blad "just in case". Als onderdaan van een neutraal land genoot hij van een zekere bewegingsvrijheid (hoewel hij uiteraard al evengoed als vrijwel iedere Belg in de gaten kon worden gehouden door de Gestapo) en dat leverde hem in dit clandestien werk wel enig voordeel op. Toen hij stierf op 5 december 1942 (een natuurlijke dood) zou samen met hem het krantje zijn verdwenen, indien genoemde Maurice Dumont niet had besloten zijn taak over te nemen. Hij deed dit niet helemaal alleen doch zocht en vond een paar medewerkers (Mackersey en Degueldre). De zaak "floreerde", tot grote woede en ergernis van de Gestapo die zich suf zat te zoeken naar de bron

van al die tergende artikels. Wegens papierschaarste en andere problemen verscheen het blad vanaf oktober 1943 nog slechts om de twee maanden, wat niet belette dat in het begin van 1944 een oplage werd bereikt van ruim duizend exemplaren! Toen waren er reeds niet minder dan 26 medewerkers, waaronder 18 Oostendenaars, zodat er ook af en toe artikels werden gepubliceerd in het Nederlands (doch zodanig opgesteld dat het de indruk moest verwekken dat het was opgesteld door "vreemdelingen"). Dit relatief groot aantal medewerkers met een dito oplage stelde wel een veiligheidsprobleem zodat ontdekking door de Gestapo of de S.D. niet kon uitblijven. Kort voor de bevrijding werden twee medewerkers onderschept en aangehouden, waarna de anderen nog snel konden "onderduiken". Over hun lot is verder niets bekend, doch deze helden van de sluikpers verdienen alleszins een ereplaats in de geschiedenis van het verzet in Oostende. En in een traditioneel kosmopolitische stad als Oostende mocht dit verzet vanzelfsprekend een kosmopoliet tintje aannemen!

Een andere "Einzelgänger" was Jean Wouters, oudstrijder en oorlogsinvalide van W.O.1, die het klaarspeelde om helemaal alleen van oktober 1941 tot januari 1944 een dertigtal nummers uit te geven en te verspreiden van "Le Soutien du Moral". Hij was tevens een begaafde tekenaar met een uitgesproken zin voor karikatuur. Elk nummer werd dan ook geïllustreerd met enkele spotprenten waarin de Duitsers en/of hun handlangers werden belachelijk gemaakt. Er was dan ook niet zo veel tekst, die bovendien tweetalig was. Maar de "boodschap" moest kennelijk worden overgebracht door het beeld en daarin is hij blijkbaar uitstekend geslaagd. Intussen werd hij tegen het einde van 1942 ook nog medewerker van het landelijk sluikblad "L'Echo de Belgique", waarin hij o.m. een artikel schreef over de Oostendse politicommissaris Ernest Feys, aangehouden door de Gestapo en gedeporteerd naar een Duits concentratiekamp (Dora) waar hij zou omkomen nog vooraleer het kamp werd bevrijd door de Amerikanen.

In Oostende was er ook een verzetskern van ex-beroepsmilitairen, vermoedelijk behorend tot het Geheim Leger. Drie onder hen (Willy Dangez, Gerard Maes en Gilbert Capitaine) namen in mei 1942 het initiatief om een sluikblaadje op te richten "De Vrije Belg". Zij moesten echter al vlug onderduiken en gingen zich verschuilen in Izegem, waarna de fakkel werd overgenomen door Marcel Picavet en Edward Vandedrynck. Alles samen verschenen dertien nummers van "De Vrije Belg". Voor het overige is er over deze verzetskern tot dusver weinig bekend.

Volledigheidshalve wordt hier ook nog "Jamboree" vermeld. Dit blaadje van de Oostendse scouts was eigenlijk geen sluikpers (en had ook niet de bedoeling om dat te zijn) maar het was wel illegaal en clandestien omdat de scoutsbeweging (zoals iedere niet-collaborerende beweging of organisatie) door de bezetter was verboden. Het krantje maakte zich in de ogen van de Gestapo ook verdacht door op iedere voorpagina trouw te zweren aan "God, het Vaderland, de Koning en het Leger". Voor het overige was dit een doodbraaf krantje met de gebruikelijke artikels en geboden voor de padvinder en goede raad voor een gezonde levenswandel. Niettemin stelden de medewerkers van "Jamboree", evengoed als de echte sluikpers, zich bloot aan grote risico's.

Hekkensluiter in deze voorzeker onvolledige opsomming is "De Vrije Stem", een Oostends sluikblaadje dat pas opdook in november 1943, vermoedelijk ook het werk van slechts één man, met name een zekere Henri Brys, over wie verder niets bekend is. Hij had het vooral gemunt op de collaborateurs in en om Oostende. Zij werden heftig aangeklaagd en mochten zich aan een "passende afrekening" verwachten!

Besluit en epiloog

Uit wat voorafgaat, blijkt duidelijk dat over de Oostendse sluikpers zeker nog niet het laatste woord is gezegd, ook al zou dit in de praktijk wel zo eens kunnen zijn, vermits de laatste ooggetuigen nu zeer snel definitief verdwijnen ... samen met onvervangbaar bronnen- en beeldmateriaal. In ieder

geval mag dan toch gesteld worden dat er op dat vlak in Oostende wel degelijk een en ander gebeurd is, in zoverre dat Oostende hierin geen slecht figuur slaat (rekening houdend met de bijzondere beperkingen die eigen waren aan het dagelijks leven in het “Sperrgebiet”). De wil tot verzet was aanwezig en dit kwam ongetwijfeld het meest zichtbaar tot uiting via de sluikpers. Dit hoofdstuk is dan ook een eresaluut aan die meestal anonieme of niet zo bekende helden die in uiterst moeilijke omstandigheden en voorwaarden onbevreesd de fakkel van de vrijheid hebben hoog gehouden te midden van het verstikkend en duister nazi-regime. Hun geschiedenis zal wel grotendeels een verborgen geschiedenis blijven, trouwens – maar uiteraard dan om andere redenen – reeds goed verborgen tijdens de bezetting.

Tijdens mijn speurtocht naar lokale sluikpers in en om Oostende, is het mij opgevallen dat dit alhier blijkbaar een mannenonderneming moet geweest zijn, in tegenstelling tot de sluikpers op nationaal of elders op plaatselijk vlak, waar wel degelijk een vrij belangrijk aantal vrouwen was ingeschakeld, zowel als “koerier” als in de “binnendienst”. Een verklaring hiervoor ligt misschien in het feit dat in de kustregio vooral het Geheim Leger actief was, en in mindere mate het Onafhankelijkheidsfront. Het Geheim Leger (de naam zegt het zelf) recruteerde bijna uitsluitend onder ex-militairen (vooral officieren en onderofficieren), dus in een exclusieve mannenwereld, hetgeen echter niet uitsluit dat soms ook wel vrouwen hierin werden betrokken.

Wat dan de collaboratiepers betreft, moet er wel een onderscheid gemaakt worden tussen de officiële (gecensureerde) pers en de “echte” collaboratiepers (uitgegeven door aanhangers van het nazi-regime en van de “Nieuwe Orde”). Tot die laatste categorie behoorde in Oostende enkel “Het Strand” (een feitelijke overname van “De Zeewacht” door Rex). Dit bleek ook uit de vonnissen die na de oorlog zijn uitgesproken door de Krijgsraad en, in beroep, door het Krijgshof.

Die collaboratiepers was een ingewikkelde kwestie en in ieder geval heel wat minder duidelijk en eenduidig dan de sluikpers. Op 1 juni 1951, terugblikkend op die onzalige periode, kwam “De Zeewacht” nog eens terug op die complexe verhoudingen tijdens de bezetting, en dit als volgt: “Bekrompen geesten kunnen natuurlijk niet verstaan dat, daar waar een blad toch moest verschijnen, er een zeker risico bestond om – ondanks het gebrul en de bedreigingen van “Dikke Jef”, de “De Vlag” en de VNV’ers – gezegd blad vier jaar lang eigenhandig te kerven en te censureren en tot een minimum te herleiden”.

De Oostendenaars waren na de oorlog blijkbaar opgetogen met hun herwonnen “De Zeewacht”. Tegen het eind van de jaren vijftig en verder in het begin van de jaren zestig kende het weekblad een nieuwe bloeiperiode, zich profilerend als “financieel autonoom en politiek onafhankelijk”. Veel aandacht ging naar de lokale sportberichtgeving en naar allerlei plaatselijke “faits divers”. Dit bleek een goede formule te zijn want de oplage ging verder in stijgende lijn om in 1973 een piek te bereiken van 32.500 exemplaren en nadien zich op dat peil te stabiliseren tot de overname door “Roularta” in 1980. Het dagelijks leven tijdens de bezetting werd niet begeleid en van commentaar voorzien door “De Zeewacht” ... maar na de bevrijding heeft dit weekblad een schitterende “inhaalmaneuver” uitgevoerd!

Anders verging het met de Franstalige Oostendse pers, die de klap van de bezetting (het verschijningsverbod) nooit meer is te boven gekomen. Er waren wel nog heel wat Franstaligen en franskiljons in Oostende doch, meer in het algemeen, was men intussen gewoon geraakt aan het bestaan van een exclusief Nederlandstalige pers, een toen voor Oostende wel zeer opmerkelijk fenomeen. Maar die doodsstrijd heeft nog zeer lang aangesleept. In 1976 werd “Le Courrier du Littoral” samengevoegd met “Le Courrier de Gand” en met “Le Courrier de Bruges”, maar het mocht niet baten en in 1994 verdween het laatste Franstalig weekblad van Oostende, een zeer verre herinnering aan de “Belle Epoque” van “Ostende, reine des plages”. Wel moet worden aangestipt

dat het aandeel van Franstaligen in de Oostendse sluikpers relatief groot is geweest, misschien ook als uitlaatklep voor het verschijningsverbod.

Doch omdat die Franstalige bladen niet alleen Franstalig maar doorgaans ook liberaal waren, betekende die toestand meteen ook voor de Oostendse liberalen een zware handicap. Pros Vandenberghe heeft een poging gedaan om met zijn "Visscherijblad" (en later met "Het Nieuwsblad van de Kust") dit "gat" op te vullen, maar hij kreeg al onmiddellijk flink wat weerwerk vanwege Adolf Van Glabbeke en Henri Degrave via "De Kustbode" (opgericht in 1946). Vooral ingevolge bedoelde handicap en door de interne (pers)verdeeldheid onder de Oostendse liberalen, heeft de liberale pers (en meteen ook de liberale partij) in Oostende nooit meer de dominerende positie van weleer kunnen heroveren. En dit heeft in Oostende, weleer een liberaal bastion, de naoorlogse doorbraak van de CVP voor een groot stuk mogelijk gemaakt, ... waarbij de toen reeds sterk opkomende socialisten hebben kunnen toekijken als lachende derde!

Via de sluikpers ("Hier Uilenspiegel" van Jules Peurquaet en "De Werker" van Louis Major) hadden de socialisten tijdens de bezetting een vorm van aanwezigheidspolitiek kunnen voeren die na de bevrijding onmiddellijk moest "verzilverd" worden. Reeds op 8 augustus 1944 (dus een maand voor de bevrijding!) verscheen opnieuw "Voor Allen", met een redactie en medewerkers die bijna uitsluitend waren gerekruteerd uit de sluikpers. De toon was er dan ook naar! Er werd zeer hard van leer getrokken tegen de "zwarten". "Voor Allen" werd het blad "voor alle verdedigers der Democratie, van de helpers der zwakken en van al dezen die werkdadig voor onze onafhankelijkheid, vrijheid en recht hebben geleden en gestreden". Tegenover "De Zeewacht", en meer bepaald tegenover de nogal omstreden en duistere positie van dit blad tijdens de bezetting, nam "Voor Allen" wel een gematigde en begripvolle houding aan.

De communisten waren tijdens de bezetting vooral actief via het Onafhankelijkheidsfront (O.F.) en zijn vele sluikblaadjes. Maar het O.F. heeft nooit goed kunnen doordringen aan de kust, die veeleer het "jachtterrein" was van het Geheim Leger. Niettemin werd er snel overgegaan tot het opstarten van een weekblad voor de regio Oostende-Brugge, aanvankelijk onder de naam "De Roode Kustwachter" die in 1945 werd omgedoopt tot "De Volksstem". Maar de communisten zijn in Oostende marginaal gebleven, ook al genoten zij toen overal in het land veel aanzien en prestige op grond van hun doorslaggevende rol in het verzet. De Oostendse socialisten hielden het linkse kamp stevig in handen en hebben de KP-broeders nooit een schijn van kans gegeven, ook niet door infiltratie via de vakbond.

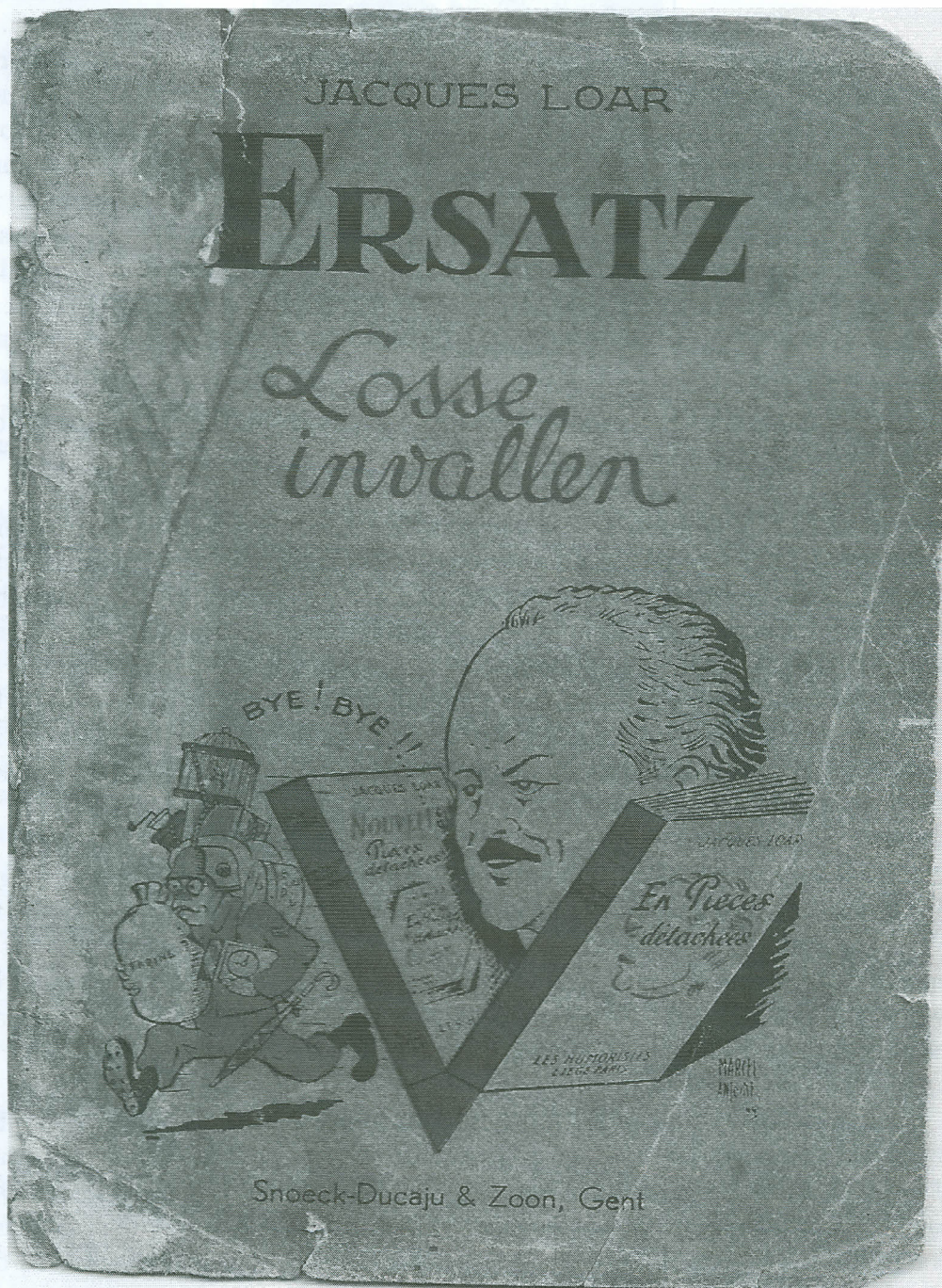
Uit een en ander blijkt vrij duidelijk dat het reilen en zeilen van de lokale pers tijdens de bezetting, een onmiddellijke en diepgaande impact had op de naoorlogse situatie in de Oostendse perswereld, maar - daaraan gekoppeld - ook op de politiek, de samenleving en zelfs het bedrijfsleven. Vandaar dan ook dit besluit met daaraan, onlosmakelijk verbonden, een epiloog met enkele nabeschouwingen.

Zoveel jaren na de feiten is het uiteraard zeer moeilijk om concreet en ten volle te kunnen nagaan hoe en in welke mate de plaatselijke collaboratiepers en de sluikpers een rol hebben gespeeld in het dagelijks leven in Oostende tijdens de bezetting. Over de collaboratiepers werd na de bevrijding liefst niet meer gepraat, tenzij wanneer men het had over de "zwarten", en ook over de sluikpers viel een grote stilte omdat heel wat medewerkers de oorlog niet hadden overleefd of ergens waren ondergedoken en een nieuw leven waren begonnen. Het is opvallend dat al wie tijdens de bezetting echt een bepaalde rol heeft gespeeld, hetzij aan de "witte" of aan de "zwarte" kant, na de oorlog er de voorkeur aan gaf hierover het stilzwijgen te bewaren. Ieder van hen zal hiervoor wel zijn eigen persoonlijke redenen gehad hebben ...

(wordt vervolgd)

ILLUSTRATIES :

- bij gebrek aan beeldmateriaal aangaande de Oostendse sluikpers kan hierover geen enkele illustratie worden afgedrukt;
- als "Ersatz" grijpen wij terug naar de titelpagina en een paar spotprenten uit "Ersatz, losse invallen" van Jacques Loar (1944), een moppenverzameling (uitgeverij Snoeck-Ducaju, Gent) die destijds ook in Oostende veel succes heeft gekend doch die thans vrijwel onvindbaar geworden is



Titelpagina van "Ersatz, losse invallen"
(1944)